UČITELÉ MATEŘSKÝCH ŠKOL A MÍRA JEJICH OHROŽENÍ SYNDROMEM VYHOŘENÍ

KINDERGARTEN TEACHERS AND THE DEGREE OF THEIR RISK OF BURNOUT

Tomáš Čech[1], Simona Dobešová Cakirpaloglu[2], Alena Gillová[3], Monika Krajňáková[1], Tereza Hormandlová[1]

[1] Institut pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
[2] Katedra psychologie a patopsychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
[3] Katedra speciální a inkluzivní pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Profese učitele patří k jedné z nejvíce ohrožených profesních skupin, které jsou ohroženy syndromem vyhoření. Příspěvek si klade za cíl zjistit míru rizika ohrožení syndromem vyhoření u učitelů MŠ Jihomoravského kraje, a to v návaznosti na jejich pracovní spokojenost a další proměnné. Výzkumný soubor tvořilo 485 učitelů mateřských škol. Sběr dat probíhal prostřednictvím online dotazníkového šetření. Míra rizika syndromu vyhoření byla měřena pomocí výzkumného nástroje Maslach Burnout Inventory – Educators Survey (MBI-ES), pracovní spokojenost pak prostřednictvím škály Pracovní spokojenost učitelů byla zjišťována prostřednictvím inventáře Hodnocení spokojenosti učitelů (HSU). Ze závěrů výzkumu lze konstatovat, že výskyt rizika syndromu vyhoření u učitelů mateřských škol je relativně nízký a převládá vysoká míra pracovní spokojenosti.

Klíčová slova: *učitel mateřské školy, syndrom vyhoření, pracovní spokojenost, pracovní zátěž, klima pracoviště*

Abstract

Teaching is among the professions most at risk of being affected by the burnout syndrome, esp. due to constant contact with other people and high demands on the performance of the profession. The paper aims to determine the level of burnout syndrome in Czech kindergarten teachers, in relation to their job satisfaction and other variables. The research group consisted of 485 kindergarten teachers. The level of burnout was measured using the Maslach Burnout Inventory—Educators Survey (MBI-ES) while the job satisfaction was measured

using the Teacher Job Satisfaction scale (HSU). The conclusions of the research show that the incidence of burnout syndrome in kindergarten teachers is low while the level of job satisfaction is high.

Keywords: *kindergarten teacher, burnout, job satisfaction, workload, workplace climate*

1 Úvod

Syndrom vyhoření je v současné době velmi často skloňovaným pojmem, zejména pak v kontextu pomáhajících profesí. Do této ohrožené skupiny povolání, která jsou neodmyslitelně spojena s intenzivním kontaktem s lidmi, patří i učitelská profese.

Pro mnoho učitelů je jejich povolání zároveň posláním, kterému obětují mnoho energie. Často do práce nastupují plni elánu a vizí, které při střetu s pracovní realitou mohou způsobit velmi tvrdým náraz. Na učitele jsou kladeny velké a často rozporuplné požadavky, které jsou potencionálně velkým zdrojem stresu. Z dlouhodobého hlediska je tedy školní prostředí živnou půdou pro rozvoj syndromu vyhoření. Proto se dané problematice hlouběji věnují autoři příspěvku, a to v kontextu profese učitele mateřské školy.

2 Teorie

Syndrom vyhoření můžeme chápat jako subjektivně prožívaný stav fyzického, emocionálního a mentálního vyčerpání, způsobeného dlouhodobým vystavováním se situacím, které jsou emocionálně náročné. Tato náročnost je pak způsobena kombinací velkého očekávání a chronickými situačními stresy, zpravidla ve spojení se zaměstnáním (Křivohlavý, 2012). Profese učitele patří k jedné z nejvíce ohrožených profesních skupin.

Významným aspektem umocňujícím riziko syndromu vyhoření je pracovní spokojenost. Tu můžeme dle Paulíka (1999) chápat jako komplexní, bohatě strukturovaný jev, založený na hodnocení jednotlivých složek, podmínek a okolností výkonu určité profese. Kollárik (2011) popisuje dvě různě rozsáhlá pojetí pracovní spokojenosti – spokojenost s prací a spokojenost v práci. Míra pracovní spokojenosti/nespokojenosti výrazným způsobem determinuje obecnou kvalitu života a významně se podílí na fyzickém a duševním zdraví jedince.

3 Metodologie výzkumu

Výzkum si klade za cíl zjistit míru rizika ohrožení syndromem vyhoření u učitelů mateřských škol Jihomoravského kraje, a to v návaznosti na jejich pracovní spokojenost, kvalitu vztahů v pracovním kolektivu, pracovní zátěž a další proměnné.

Výzkum byl proveden mezi 485 učiteli mateřských škol v Jihomoravském kraji (věkové rozpětí 25–65 let), kteří tvořili výběrový soubor ze všech oslovených MŠ JM kraje z databáze škol. Sběr dat probíhal prostřednictvím online dotazníkového šetření. Míra rizika syndromu vyhoření byla měřena pomocí standardizovaného výzkumného nástroje Maslach Burnout Inventory – Educators Survey (MBI-ES), který obsahuje 22 položek ve formě jednoduchých výroků. Dotazník zachycuje míru vyhoření ve třech dimenzích: emocionální vyčerpání, depersonalizace a snížení osobní výkonnosti. Pracovní spokojenost učitelů byla zjišťována prostřednictvím inventáře Hodnocení spokojenosti učitelů, jehož autorem je Karel Paulík (1999). Tento dotazník je tvořen sedmi položkami, které se vztahují k hodnocení spokojenosti v práci a některým souvisejícím jevům, jako je pracovní zátěž, důležitost přičítaná vlastní profesi či sebehodnocení vlastních rysů osobnosti.

Pro posouzení percipované kvality mezilidských vztahů a klimatu v pedagogickém sboru byla využita Jednodimenzionální posuzovací škála měřící vnímání klimatu učiteli (Čech, 2011). Ke statistické analýze dat byl využit program IBM SPSS Statistics 24. Pro vyhodnocení vztahu mezi proměnnými byl vzhledem k normálnímu rozložení souboru zvolen Pearsonův korelační koeficient. Testy byly provedeny na 5% hladině významnosti.

4 Výsledky

Na základě zjištěných výsledků lze konstatovat, že míra ohrožení syndromem vyhoření mezi zúčastněnými učiteli mateřských škol v Jihomoravském kraji je relativně nízká. Zhruba polovina respondentů vykazuje pouze minimální riziko ohrožení syndromem vyhoření, v jednotlivých dimenzích dotazníku MBI je to konkrétně 47,4 % v oblasti emocionálního vyčerpání, 58,4 % v oblasti depersonalizace a 53,8 % v oblasti osobního uspokojení. Stupně značícího vyhoření dosáhlo nejvíce respondentů v dimenzi EE (28,5 %), vyhoření v dimenzi DP bylo zaznamenáno u 11,1 % osob, v dimenzi PA pak 15,9 % učitelů. Výzkum také prokázal

poměrně vysokou pracovní spokojenost učitelů mateřských škol, dohromady necelých 83 % učitelů uvedlo, že jsou s pracovními podmínkami spíše (45,4 %) či velice (37,5 %) spokojeni.

5 Závěry a diskuse

Výsledky poukazují, že výskyt rizika syndromu vyhoření u učitelů mateřských škol je relativně nízký, pouze přibližně polovina učitelů vykazuje minimální riziko syndromu vyhoření. V rámci zkoumaného výzkumného souboru převládá vysoká míra pracovní spokojenosti. Výsledky výzkumu prokázaly statisticky významnou souvislost délky praxe se všemi dimenzemi syndromu vyhoření – s narůstající délkou praxe narůstá riziko syndromu vyhoření u učitelů MŠ. Na základě porovnání skórů z dotazníku HSU a MBI byl prokázán signifikantní negativní vztah mezi mírou ohrožení syndromem vyhoření ve všech jeho dimenzích a pracovní spokojeností. Analýza spokojenosti s jednotlivými faktory práce pak poskytla hlubší vhled do činnosti učitele v mateřské škole a odhalila faktory, které učitele v mateřské škole při výkonu práce nejvíce zatěžují. Tyto faktory mohou být potenciálním zdrojem rozvoje syndromu vyhoření.

Jedním z východisek pro formulování hypotéz byla studie autorů Hakanen, J., Bakker, A., & Schaufeli, W. (2006), lze konstatovat, že výsledky se zásadním způsobem neliší. Naše poznatky se shoduji rovněž s aktuálnějšími výsledky výzkumu autorky Smetáčkové (2019) v českém prostředí, který reflektoval výskyt syndromu vyhoření mezi učiteli mateřských a základních škol ve vztahu k vybraným profesním charakteristikám. Smetáčková prokázala signifikantní vztah mezi celkovou profesní spokojeností a syndromem vyhoření. Učitelé, kteří se cítili v práci spokojeni, vykazovali výrazně nižší projevy vyhoření.

Poděkování/dedikace projektu

Příspěvek vznikl díky podpoře grantového projektu IGA_PdF_2021_029 s názvem Pracovní spokojenost a ohrožení syndromem vyhoření u učitelů mateřských škol.

6 Literatura

Čech, T. (2011). *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol*. Masarykova univerzita.

Hakanen, J., Bakker, A., & Schaufeli, W. (2006). Burnout and work engagement among teachers. *Journal of School Psychology*, *43*(6), 495–513.

Kollárik, T. (2011). *Sociálna psychológia + psychológia práce = sociálna psychológia práce?* Univerzita Komenského v Bratislave.

Křivohlavý, J. (2012). *Hořet, ale nevyhořet*. Karmelitánské nakladatelství.

Maslach, C. (1982). Understanding burnout: Definitional issues in analyzing a complex phenomenon. In Paine, W., S. *Job Stress and Burnout: Research, Theory and Intervention Perspectives*. Sage Publications.

Paulík, K. (1999). *Psychologické aspekty pracovní spokojenosti učitelů*. Ostravská univerzita.

Smetáčková, I. (2019) Syndrom vyhoření mezi vyučujícími v mateřských a základních školách. *Diagnostika a poradenství v pomáhajících profesích*, *3*(2), 27–40.